

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

La bibliofilia. XV. évfolyam, I. szám (1913 április): Leo S. OLSCHKI: *Le mie relazioni con J. Pierpont Morgan.* (Az amerikai multimilliomos FITZHENRY közvetítésével ismerkedett meg OLSCHKIVAL, akivel 7—8 évig állt üzleti összeköttetésben s akit vagy maga keresett föl, vagy magához rendelt Párisba, illetve Londonba. OLSCHKI New-Yorkba jártában meglátogatta MORGAN könyvtárát is, melyet a következőkép ír le: A könyvtár MORGAN palotájának tőszomszédságában épült fehér márványból. A régi olasz kapukra emlékeztető fenséges és hatalmas bejárat előtt két nagy márványoroszlán őrködik. A komor hatású vesztibül jobb oldalán van a kiállítási terem, melynek falait embermagasságig fa-szinűre zománcolt acél-állványok futják körül. A terem közepén szép régi asztal áll s a bejáratnál szemben egy remek XV. századi olasz kandalló, amely fölött egy ugyanezen korból való gobelin diszlik. Az állványokon szakok szerint vannak fölállítva a ritka és első kiadások és ősnymtatványok. Az asztalon kis üveg-kazettákban vannak kiállítva a ritkaságokban bővelkedő gyűjtemény legnagyobb ritkaságai, a IX. századi lindai *evangelistarium*, GUTENBERG 42 soros bibliájának egy hártýára nyomtatott példánya, FUST és SCHOIFFER híres *Psalteriuma*, több értékes arany- vagy ezüsttáblákkal s drágakövekkel borított keleti és bizánci kótés. Egy másik vitrinában több régi, pompásan miniált ősnymtatvány látható, köztük CICERO *Officia et paradoxa* c. művének 1465. évi kiadása, melyet a bécsi TRAU-féle árverésen 45.000 koronán szerzett meg MORGAN. A vesztibül bejáratával szemben van a könyvtári alkalmazottak tágas munkaterme, míg balról a kodexekkel, kéziratokkal s kéziratokkal bőven felszerelt dolgozószoba nyílik. MORGAN főleg unikumokat s egyéb ritkaságokat gyűjtött; hogy mily mohósággal, arról tanúságot tesz könyvtárának négykötetes katalógusa, mely 1906/7-ben jelent meg 120 példányban s alig tíz év gyűjtésének eredményéről tanuskodik.) — Carlo FRATI: *La libreria del prof. Emilio Teza donata alla Marciana.* (Emilio TEZA, az 1912 tavaszán elhunyt jeles filológus-tanár könyvtárát, papírjait és családi képeit a velencei Sz.-Márk könyvtárra testálta, melynek vezetősége 1912 júliusában vette át Padovában a hagyatékot, mely az elhunyt lakásán 12 helyiséget töltött meg a szó legszorosabb értelmében. Az elsősorban filológiai és nyelvészeti művekben gazdag könyvtár könyvei 292 ládat töltöttek meg, amihez 9300 füzet és 7550 folyóiratszám és különnyomat járult. Iratai közül nagykiterjedésű levelezése különösen értékes.) — Roland BARRAUD: *Essai de bibliographie du songe de Poliphile.* (F. COLONNA híres latin regényének, a *Hypnerotomachiának* könyvészeti leírása. Ez az első rész az 1499. és 1545. latin, az 1546., 1554., 1561., 1600.,

1703., 1772., 1804., 1811. és 1883. francia, meg az 1542. és 1890. angol kiadást írja le.) — J. M.: American courier. (Edward N. CRANE *amerikana*-gyűjteményének márc. 24—28-án lefolyt árveréséről szól, amely 59.000 \$-t jövedelmezett. Ime az 1000 \$-t meghaladó tételek: George ALSOP, *A character of the province of Maryland*. London, 1666: 1130 \$. — William BERKELEY, *A discourse and view of Virginia*. [London, 1663]: 5100 \$. — Thomas BUDD: *Good order established in Pennsylvania*. [Philadelphia] 1685: 1700 \$. — COLUMBUS, *Epistola de insulis Indiae*. Romae, 1493: 1950 \$. — Daniel DENTON, *A brief description of New-York*. Londón, 1670: 1050 \$. — [Robert JOHNSON], *The new life of Virginea*. London, 1612: 1100 \$. — *An abstract... of... testimonies from... New-Jersey*. London, 1681: 1600 \$. — *An advertisement concerning... New-Jersey*. Edinburg, 1685. Csak három példánya ismeretes: 3800 \$. — William WOOD, *New Englands prospect*. London, 1634: 2300 \$.) — 2—3. szám (május—június): Emidio MARTINI: Chi era il copista Camillo Veneto? (Szerző kimutatja, hogy az Ambrosiana-könyvtár kétségkívül egy kéztől eredő 76 görög kéziratának másolója, aki magát az egyik Velencében készült kötetben CAMILLUSnak nevezi, azonos a párisi Bibliothèque Nationale 2455. sz. görög kéziratának magát CAMILLUS VENETUSnak nevező leírójával, a madridi Nemzeti Könyvtár 037 jegyű kéziratának Κάμλλος Γιάντος-nak nevezett másolójával s a berlini könl. Bibliothek 16 kéziratának másolójával, aki nem más, mint CAMILLO BARTOLOMEO DE ZANETTI Bresciából. Ez a ZANETTI egyideig nyomdászkodott is Rómában, de úgylátszik, 1541 körül eladta vállalatát GIOLITÓ-nak.) — Renato SORIGA: Un regolamento del Sant' Ufficio per i libri Pavesi. (Közli az indexkongregációnak a tiltott könyvek árusítása tárgyában 1567-ben kibocsátott rendeletét, mely a pavai könyvkereskedőknek szól.) — Enrico CELANI: Manusiana. (E befejező közlemény 49 adalékot tartalmaz REYNOUARD Aldina-bibliografiájához. Az adalékok eredetére nézve l. *Magyar Könyvszemle* 1913: 174. lapját.) — Carlo FRATI: Bolletino bibliografico Marciano. (Rövid ismertetések a velencei Sz.-Márk-könyvtár tulajdonában lévő kéziratokkal és nyomtatványokkal foglalkozó kiadványokról. Folytatás: 229—244. sorszámok.) — Aldo SORANI: Nuove pubblicazioni riguardanti la bibliografia etc. (A szerkesztőséghez beküldött könyvek és folyóiratcikkek jegyzéke, részben rövid tartalmi ismertetésekkel.) — A. VALGIMIGLI: British courier. (Ismerteti a januárban elhunyt lord CRAWFORD, híres angol bibliofil, Haigh Hall Wiganban lévő könyvtárát, mely a BORGHESE-gyűjteményből közel 8000 pápai bullát, levelet s hasonló okmányt, LUTHER műveinek korai kiadásait, számos a bélyeggyűjtésre, csillagászatra, a francia forradalomra és NAPOLEONRA vonatkozó könyvet tartalmaz. Kézirat-gyűjteményét, mely 6000 darabból állott, még 1901-ben eladta a John RYLAND's librarynak állítólag 150.000 £-on. — Közöl néhány nem valami magas árat két kevésbé jelentős londoni árverésről. Hírt ad a British Museum újabb gyarapodásáról, a manchesteri exlibrisz kiállításról s a legközelebbi árverésre kerülő BROWNING-könyvtár katalógusáról. Végre bőven ismereti a *Times* két könyvészeti érdekű cikkét.)

Le bibliographe moderne. XVI. évfoyam 91—92. sz. (1912—13. január—június): Henri STEIN: L'imprimeur Juan de Valdes. (E nyomdásznak eddig

csupán egy Geronában 1497-ben megjelent művét ismerjük, de ennek egyetlen példánya is lappang valahol. Egy 1499. október 15-én Perpignanban kelt okiratban VALDES, mint végrendelet és örökösök nélkül elhunyt nyomdász szerepel és STEIN azt hiszi, hogy VALDES Perpignanban is gyakorolta mesterségét.) — Marcel FOSSEYEUX: Inventaire sommaire des papiers de L. A. de Noailles et de G. de Vintimille du Luc, archevêques de Paris, conservés aux archives de l'Assistance publique. (Rövid inventár a XVIII. században élt két főpapnak a Hôtel-Dieu levéltárában őrzött, műveltségtörténeti szempontból becses irományairól.) — *Association amicale professionnelle des archivistes français.* (Az egyesület 1912 április 12-én Henri STEIN elnöklété alatt tartott IX. közgyűléséről számol be és szösz szerint közli az elnök megnyitó- és záróbeszédét.) — F. PASQUIER: La suppression des papiers inutiles dans les archives communales. (Szerző felhívja a felső hatóságok figyelmét azokra a тұrhetetlen állapotokra, melyeket a községi levéltárakban az irományok felhalmozódása okoz s sürgeti azoknak az irányelveknek a megállapítását, amelyek ez irattárak kiselejtezésénél szemmeltartandók lesznek, nehogy történeti fontosságú irományok essenek a hozzá nem értő polgármesterek és titkárok kiselejtező munkássága áldozatául.) — F. PASQUIER: Les répertoires des séries historiques des archives départementales. (Az 1909. évi miniszteri rendelet belső ellentmondására hívja fel a figyelmet, mely az 1841. évi rendelettel szemben a francia megyei levéltárak történeti, vagyis 1790 előtti részére nézve eltörli az addig előírt osztályozást, míg a modern részre továbbra is fenntartja.) — F. LONGCHAMP: Esquisse d'une histoire du développement du commerce et des industries du livre à Leipzig depuis les origines jusqu'à nos jours. (Lipcse már 1170 óta híres volt kereskedelméről s 1268 óta vásárai nagy jelentőséggel bírtak. A könyvkereskedés terén eleinte Frankfurt a. M. vezet, amint ezt a két város vásári katalógusában lajstromozott művek száma mutatja, de 1604 óta ez a helyzet Lipcse javára megváltozott s 1689 óta Lipcse győzelme állandó volt. A könyvnyomtatást állítólag Andreas FRIESNER honosította meg Lipcsében, akit 1479-ben neveztek ki tanárnak a hittudományi karra. De állítólagos lipcsei nyomdájának egyetlen terméke sem ismeretes. Az első datált lipcsei nyomtatvány 1481-ből való s PANZER szerint Marcus BRANDIS munkája. A XV. század végéig másfélszáznál több keltezett nyomtatvány került ki a lipcsei sajtókból, viszont 1500-tól 1517-ig mintegy 250 keltezett és vagy 100 kelet nélküli nyomtatványt állítottak elő Lipcsében. A sajtóképi könyvkereskedők foglalkozása a XV. század végén alakult ki s Lipcsében 1489-től 1530-ig 30 *Buchheimführert* ismerünk. 1539 körül fejlődött ki a könyvekkel hálólok rendje, míg az első modern értelemben vett kiadó Ernst VÖGELIN volt 1559-ben. A szép fejlődést hosszú időre megakasztotta a harmincéves háború [1618—1648] s újabb lendületet a könyvpiar csakis a század végén kezdett venni. A modern német könyvkiadás egyik alapvetője Bernhardt Christoph BREITKOPF volt, aki 1719-ben vette át apósa, Johann Gaspar MILLER nyomdáját, amelyet 1723-ban bővített ki ma is fennálló könyvkiadóüzletével. A könyvkiadás ezentűl annyira föllendült, hogy az 1641—1740. terjedő század termése 11.495 művel multa felül az előző évszázad termelését. A következő félszázadban Johann Gottlob BREIT-

KOPF nyomdája volt a legtekintélyesebb, mely 1794-ben, a tulajdonos halálakor, 400-féle betűvel birt és 120 munkást foglalkoztatott. A német könyvkereskedelem újjászervezője viszont Philipp-Erasmus REICH volt [1717—1757], aki az utánnomással üzérkedő könyvárusokkal szemben 1765-ben megalakította a könyvkiadók szövetségét, melynek ekkor 65 tagja volt. Utóda a klasszikus kiadásairól méltán híres Georg Joachim GÖSCHEN volt a szövetség titkári székében. Egy másik fontos momentuma a német könyvkereskedelemnek Justus PERTHES gótai könyvkiadó nevéhez fűződik, akinek indítványára 1825-ben megalakult a német könyvkereskedők börze-egyesülete, mely nevét onnan nyerte, hogy a tagok eleinte egy régi börze-épületben gyűltek össze. Az új egyesület, melynek alapításakor csak 108 tagja volt, 1875-ben már 1156 s 1906-ban 3080 tagot számlált. A lipcsei könyvkereskedők helyi érdekeit egy 1833-ban alakult újabb egyesület védi. Az egyetemes jellegű börze-egyesület 1836-ban avatta föl egy millió márka költséggel épült palotáját s hivatalos organuma, a *Börsenblatt*, mely 1866 óta naponként jelenik meg, manapság a könyvkereskedelem legfontosabb közlönye. Az orosz háború és az 1848-iki forradalom a múlt században erősen megrázkodtatta Lipcse kereskedelmi életét s hogy e zökkenők a könyvkiadás terén nagyobb károkat nem okoztak, az oly férfiak, mint B. G. TEUBNER, Josef MEYER, a *Bibliographisches Institut* megalapítója és Fridrich Arnold BROCKHAUS törhetetlen erélyének és vállalkozó kedvének köszönhető. A könyvkereskedők számszerű szaporodása szintén élénk bizonyága a lipcsei könyvpar fejlődésének. Míg 1716-ban a könyvkereskedők száma csupán 17-re rugott, 1827-ben pedig csupán 77-re, ma számuk meghaladja az ezret. A külső cégeket képviselő bizományosok száma, mely 1791-ben 28 volt, 1898-ban érte el tetőpontját: 158, azóta e szám egyre csökken: 1912-ben csupán 140 bizományos volt, de a képviselt cégek száma folyton emelkedik. Míg ugyanis 1791-ben a 29 bizományos 50 céget, 1898-ban pedig a 158 bizományos 8385 céget képviselt, addig 1912-ben 140 bizományos 11.060 céget szolgált ki. A bizományosok közül K. F. KOEHLER és F. VOLKMAR-STAAKMANN üzlete egészen kolosszális méreteket öltött. Ez utóbbinak könyvraktárában pl. a polcok hossza több mint 35 kilométer. A könyvkereskedelmi üzleti részének gyors és olcsó lebonyolítását nagyban elősegíti az 1842-ben alapított Bestellanstalt für Buchhändlerpapiere, mely 1906-ban mintegy 35 millió könyvrendelést, körlevelet s egyéb üzleti papirost juttatott az egyes cégekhez. Szerző ezután a mai fontosabb cégeket veszi sorra és ismerteti munkásságukat bizonyos szempontok szerint csoportosítva.) — Pierre GAUTIER: Le fonds Laloy aux archives de la Haute-Marne. (Pierre Antoine LALOY [1749—1846] ügyvéd, majd közhivatalnok, több mint 12.000 darabra terjedő irattárát ismerteti, mely legújabbban került ajándékképp Haute-Marne megye levéltárába s úgy művelődés-, mint köztörténeti érdekű darabokban szerfölött gazdag.)

Österreichische Zeitschrift für Bibliothekswesen. 1. évfolyam. 1. szám (1913. március): Paul Schwenke. (Az osztrák könyvtárosok egyesületének üdvözlő irata SCHWENKÉHEZ 60-ik születésnapja alkalmából.) — Rudolf WOLKAN: Aus österreichischen Handschriftenkatalogen. (A reitenstetteri bencés-kolostor kéziratári katalógusából közöl szemelvényeket. A kolostort 1112-ben alapított-

ták, könyvtára, mely főleg a XV. században gyarapodott, 320 kodexet tartalmaz.) — Konrad SCHIFFMANN: Mitteilungen zur Geschichte des Buchdruckes in Österreich. (Egy imádságokat tartalmazó egylevelű nyomtatványról szól, melynek szövege állítólag azonos a St.-Zeno-Reichenhall-i templomban 1521-ben márványba vésett imákkal. Szerző megállapítja, hogy a két szöveg közt eltérés van s így a márványlap a nyomtatvány keletkezésénél mint *terminus ante quem* nem jöhet figyelembe. Ha a nyomtatvány 1500 és 1519 közt készült, úgy Salzburg nem tekinthető a nyomtatás helyének.)

Revue des bibliothèques. XXIII. évfolyam. 1—3. szám (1913. január—március): Hugues VAGANAY: Pour l'édition critique du II. livre des Amours de Ronsard. (RONSARD e munkájának egyik-másik kiadása 179 darabból áll, ami úgy állott elő, hogy a költő több más gyűjteményéből is átvett ide, majd ismét elhagyott egyes darabokat. Az új kiadásnál az 1578. évi kiadás lesz a döntő, mely 104 darabból áll. A költemények állítólagos hősnője valami Marie GUIET, aki azonban inkább csak kiinduló pontul szolgált a költő ezen stílusgyakorlataihoz.) — Amédée PAGÈS: Étude critique sur les manuscrits d'Auzias March. (E befejező közlemény a következő hét kézirat részletes leírását adja: 1. Valencia, egyetemi könyvtár 92—6—7. sz. kézirata; 2. Saragossa, egyetemi könyvtár 184. sz. kézirata; 3—4. Barcelona, a katalán tanulmányi intézet könyvtára 3. és 4. kézirata; 5. Cheltenham. Thomas PHILLIPPS könyvtára 9625. sz. kézirata; 6. Barcelona, ez *Ateneu* könyvtára egyik kézirata; 7. New-York, az amerikai spanyol-egyesület könyvtárában lévő kézirat.) — R. FOULCHÉ-DELBOSC: Manuscrits hispaniques de bibliothèques dispersées. (II. közlemény. Az első közleményről l. *Magyar Könyvszemle* 1913: 176. lapját. Itt két könyvtárjegyzékből közli szerző a spanyol kéziratok címét: az egyik KRIGS Jakab amsterdami róm. kath. lelkésznek 1727-ben elárverezett könyvtárának katalógusa, melynek 5574 száma közül 76-ot sorol fel, a másik Pedro SALVA könyvtárának 1872-ben megjelent jegyzéke, melynek könyvei később Ricardo HEREDIA tulajdonába kerültek, aki viszont 1891—94-ben adta ki a könyvek jegyzékét. A SALVA-HEREDIA-könyvtár 8304 címet tartalmaz, amiből 206 esik spanyol kéziratokra.) — Émile HENRIOT: La bibliothèque Spoelberch de Lovenjoul. (A francia romantika fíradhatatlan kutatója, az 1907-ben elhunyt SPOELBERCH DE LOVENJOUL tudvalevőleg az Institutre hagyta intim okmányokban gazdag könyvtárát, melyet áprilisban nyitottak meg a chantillyi múzeumban. Tekintve az okmányok nagy részének diszkrét természetét, külön bizottság őrködik a fölött, hogy kit bocsásson be a becses gyűjteménybe. A 659 könyvet és iratokat tartalmazó ládát és 818 ujság-csomagot 1910 decemberében vette át Georges VICAIRE, az intézet könyvtárosa, aki 1912 végére készült el a rendezéssel. Külön szekrényben állítottak fel a Honoré de BALZACRA vonatkozó okmányok: műveinek minden elképzelhető kiadása, a reá vonatkozó irodalom, a neki dedikált könyvek, kéziratai, híres kefelevonatai, levelezése és az ellene kiadott végrehajtások. Szomszédja Théophile GAUTIER, akinek kiadatlan levelei, számos kézirata és néhány rajza van itten. SAINTE-BEUVE-öt jegyzeteinek nagy száma, sajátkezű jegyzeteivel ellátott könyvtára, felolvasásainak kézirata és 7000 darabból álló levelezése képviseli. A MUSSET-re vonatkozó gyűjtemény kevésbé gazdag.

Társomládja Georges SAND, aki mellett viszont BAUDELAIRE, id. DUMAS, Gérard de Nerval, STENDHAL, Alfred de VIGNY és Victor HUGO foglal helyet. Számos ritka első kiadás, almanach és füzet egészíti ki a páratlan gyűjteményt, mely valódi kincs bányája a romantikus korszak irodalomtörténetének.)

The library world. XV. kötet. 79. szám (1913. január): Reginald E. SMITHER: The treatment of pamphlets, maps, photographs, and similar items. (A füzeteket osztályozás után alak és tartalom szerint válogassuk ki és kössük együvé. Az egybekötött füzeteket tintával vagy számozógéppel folyólapszámozással látjuk el s a kolligátumok kötet és [új] kezdőlapszámára a cédulakatalogusban is hivatkozunk. Ha valamely csoportból az újabb füzetek még nem adnak ki egy kötetre valót, azokat megfelelő felirású tokba tesszük s a már bekötött sorozat legutolsó kötete mellé helyezzük. A meghívókat, műsorokat albumokban tanácsos kezelni, a képeslevelezőlapok mintájára és időrendi egymásutánban. A térképek vászonra húzandók fel és fölcsavarva külön raktárba helyezendők. Ha arra nincs hely, úgy fel kell daraboltatni a térképet s vászonra kasirozva összehajtogatott alakban kell elrakni. Fotografiák tárgyak szerint csoportosítva helyezendők el dobozokban.) — H. T. C.: Wilful damage: the general reader's responsibility. (A közkönyvtárak szabályában rendszeren van paragrafus a könyvek, hírlapok és egyéb cikkek megrongálásának, befirkálásának stb.-nek az eltiltására. Helyesebb ezt a könyvek első lapjára feltűnő betűkkel ráütött bélyegző útján is emlékeztetőbe juttatni a feledékeny olvasónak. E bélyegző szövege így szólhat: «E könyvet tilos rongálni, befirkálni vagy bármiképp megjelölni s az olvasó felelős minden általa elkövetett rongálásért.» Sokkal érellyesebb a Great Crosbyi könyvesház bélyegzőjének a szövege, mely a hírlapok és folyóiratok egyik sarkába kerül s így szól: «A könyvtár tulajdonában lévő újságokat stb. megcsonkító egyének súlyos bírsággal sújtatnak s aki a rongálók rajtakapására megfelelő segédkezet nyújt, jutalomban részesül.») — James JOHNSTON: The open-access system in technical libraries. (Azokról a kedvező eredményekről számol be, melyeket a glasgowi Royal technical college könyvtárában a nyílt polc-rendszerrel elértek.) — Maurice J. WRIGLEY: The library staff: a plea for its recognition and organization. (Az angol könyvtárak asszisztenseinek helyzetéről szól, akiket a legtöbb helyt pusztán küldöncöknek vagy szolgálknak tekintenek. Helyzetük javítására sürgeti, hogy tétessék lehetővé önművelődésük előmozdítása s e mellett bizonyos rangfokozati kategóriákba is osztassanak.) — M. G. N. Ten commandments for borrowers of books. (A könyvkölcsönzők tízparancsolata humorisztikus formában.) — 80. szám (február): Henry T. COUTTS: Sir Thomas Bodley: a centenary note. (1913. jan. 28. volt háromszáz esztendeje, hogy meghalt Thomas BODLEY, akinek neve Oxford híres könyvtárának elnevezésében van megörökítve. Mint egy exeteri kereskedő legidősebb fia született 1545-ben, ifjúságát Genfben töltötte, ahonnan családjával együtt, Erzsébet királyné trónra lépte után, visszatért hazájába s több diplomáciai küldetésben is eljár. 1547-ben visszavonult a magánéletbe s Oxfordban telepedvén meg, úgy a saját vagyonából, mint barátjai segélyéből bőven áldozott az oxfordi könyvtár bővítésére és gyarapítására, kieszközölte számára az egyik kötelese példány jogát s nagy alapítványt is tett fizetésekre és könyvek vásárlá-

sára.) — W. C. Berwick SAYERS: Elements of notation. (A jelzet a szakosztályozásnak csupán kiegészítő, de nem lényeges része s hiba csupán a jelzet-rendszerre lenni tekintettel a szakrendszer megválasztásánál. A jelzet kétféle lehet: tiszta, ha csakis egyféle jegyek, pl. számok vagy betűk, összerakásából áll s vegyes, ha két vagy többféle jegy kombinálása. A jelzet három főkövetelménye az egyszerűség, rövideg és terjeszkedőképesség. Az egyszerűség egyik fő faktora az alkalmazott jelzet rövidege, ami az egy jellel jelzett főosztályok mennyiségétől függ. Kiváltképp fontos a jelzet-rendszer terjeszkedőképessége. Ez csak kismértékben van meg oly rendszereknél, ahol a már megállapított osztályok között néhány jel-kombináció üresen marad a mindig nehezen előrelátható jövő fejlődés számára. Legjobban alkalmazkodik a Dewey-féle rendszer, mely egy-egy számjegy hozzáadásával bármely új tárgy jelzésére alkalmas. A jelzet használhatóságát nagyban elősegíti egyes elemeinek mnemotechnikai értéke, ami abban áll, hogy a jelzet egyes elemei pl. bizonyos betűk, számok, illetve betű- vagy számcsoportok mindig azonos jelentéssel bírnak.) — Alfred Cecil PIPER: Some great printers and their work: Aldus. (ALDUS MANUTIUS és leszármazottjai könyvsajtójának történetét vázolja az ismert adatok alapján.) — H. G. STEELE: A note on alphabetical order. (A szótárkatalogus egyik legfontosabb kelléke a szoros betűrend helyes értelmezése. A kataloguskészítők ebből a szempontból sem járnak el teljes egyöntetűséggel. Szerző a következő szabályokat állítja fel: 1. A címeket egyes szavakat tekintve sorozzuk be, pl. *At the sign of the cat and roquet* megelőzi *Athletics*-et és *De la terre à la lune* megelőzi *Deerslayer*-t. 2. Kettős helyneveket, mint individuális szavakat kezeljük, pl. New Jersey és New Zealand megelőzi Newfoundlandot. 3. Két egyes névből összetett családnevet, mint külön szavakat kezeljük, pl. Fonte Resbecq megelőzi Fontenay-t. 4. Névelők vagy prepozíciós nevek egy szóból állóknak tekintendők pl. De Morgan Demorgannak, De La Pasture Delapasturenak. 5. Kötőjellel összekötött szavak egy szónak veendő, pl. Sing, Singapore. Singing, Sing-Sing prison stb. 6. Rövidítések úgy oszthatók be, mintha teljes egészükbe ki volnának írva, pl. Dr.—Doctor, M.—Monsieur. 7. Számon kezdődő címek úgy oszthatók be, mintha a cím betűkkel volna kiírva a könyv nyelvén.) — *81. szám* (március): Alfred Cecil PIPER: Some great printers and their work: John Froben. (Johann FROBEN, a híres XV. századi baseli nyomdász életét s tevékeny munkásságát ismerteti az eddigi kutatások alapján.) — Arthur J. HAWKES: The alphabetization of catalogues (A betűrend megállapításánál a British museum eljárását ajánlja követésre s abból a következő szabályokat vonja le: 1. A betűrendnél az angol betűrend irányadó, kivéve ott, ahol I és U kétségtől egyenlő a modern J és V-nek felel meg, pl. Iacob=Jacob. 2. Az egy betűvel megjelölt diftongusok, pl. a német ä, ö, ü (!) úgy oszthatók be, mintha teljesen ki volnának írva: ae, oe, ue, pl. B Böhme=Boehme. 3. Rövidítések feloldva sorozandók a betűrendbe, pl. M', Mc, S. = Mac, Mac, Sanctus stb. 4. A közönséges angol nevek oly változásai, melyeknél a szokásos ll helyett l-t találunk, ez ll-es forma mellé helyezendők pl. Philips = Phillips. 5. Számokban kifejezett mennyiségek úgy oszthatók be, mint ahogy a cím nyelvén kell kimondanunk őket. 6. Személy- és helynevek, továbbá folyóiratok rendszói, ha

regisztrálja. Így főlemlti Antonius URCEUS a klasszikus filológia bolognai tanárát, aki megőrült, amikor saját gondatlansága folytán porrá égett a könyvtára. Konrad GESSNER természettudós és zürichi tanár úgy szerette könyveit, hogy amikor pestisbe esett, könyvtárába vitette magát s ott lehetett ki lekelt. Caius CALCAGNIUS 1540-ben meghalt ferrarai kanonok a városnak hagyományozta könyveit, de azzal a kikötéssel, hogy mauzoleumát a könyvtárban kell fölállítani. Johannes HARIUS gorkumi tudóst, aki 1532-ben bekövetkezett halálakor könyveit V. KÁROLY császárra hagyta, Hágában sok könyveért *Johannes de libris*-nek csúfolták. Johann Michael DILHERRÖL, aki mint nürnbergi plébános 1669-ben hunyt el, az a hír volt elterjedve, hogy könyvei 104 mázsát nyomtak. Jakob Friedrich RIEMANN ermslebeni könyvtára 1710-ben leégett s a tudós e szerencsétlenséget isten büntetésének tartotta, amiért túlságosan szerette ezeket a bálványokat. Carl Julius WEBER *Demokritos*ának tanúsága szerint szintén szenvedélyes könyvgyűjtő volt s amikor 64 éves korában lakást változtatott, könyvei két kétfogatú fuvart igényeltek. — A könyvtolvajok jegyzékét szerző Leo ALLATIUSSzal nyitja meg, aki állítólag igen megdézsmálta a XIII. GERGELY pápának ajándékozott heidelbergi könyvtárat. Egy másik könyvtolvaj Friedrich LINDENBURG 1648-ban meghalt hamburgi jogtudós volt, akit a párisi Bibliothéque de St.-Victorban kaptak rajta, hogy rendszeresen lopta a kéziratokat. Isaak VOSSIUS († 1689), leideni tudós a svédek királyi könyvtárát dézsmálta meg. Mathias FLACCIUS lutheránus lelkész pedig sorra járván a kolostorokat, minden kezeügyébe eső könyvet elemelt s a nagyobb alakú könyveket könyörtelenül megcsonkította és összegyűrtte, hogy csak feltűnés nélkül magával vihesse. Johann Heinrich WASER zürichi plébános okmánylopásért fejével lakott 1780-ban. Christian Friedrich MATTHAEI jeles görög nyelvész, aki 1811-ben mint moszkvai tanár halt meg, egész könyv- és kéziratgyűjteményt lopkodott össze Moszkvában és «gyűjteményét» 1788-ban jó pénzért eladta a szász választófejedelem drezdai könyvtáranak. A múlt századból két theologus esete érdemel említést. Az egyik Wilhelm Bruno LINDNER lipcsei egyetemi tanáré, aki ritka nyomtatványok eltulajdonítása miatt állását veszítette és hatévi börtönre ítéltetett. A másik az ó-katolikus mozgalom egyik vezéréé, Alois PICHLERÉ, aki 1871-ben a szentpétervári cári könyvtárból mintegy 4000 kötetet tulajdonított el és Szibériába száműzetett. Szerző végül egy oly esetet is említ, amikor a könyvmaniákust szerencsétlen szenvedélye egész a gyilkosságig ragadta el. Johann Georg TINIUS volt ez a szerencsétlen, akit 1814-ben háromszoros gyilkosságért ítélték halálra, aminek az volt az indoka, hogy pénzt szerezzen könyvgyűjtő szenvedélye kielégítéséhez. A halálbüntetést a felsőbbíróság életfogytiglani fegyházra szállította le s később ki is szabadult börtönéből például magaviselete következtében; könyveit 1821-ben árverezték el Lipcsében.) — Flooard von BIEDERMANN: Gelegenheitsdrucke von 1749—1832. (GOETHE korából való alkalmi nyomtatványokat ismertet, melyek lakodalmakra, ezüst- és aranymennyezőkre, születésnapra, gyász esetében, aratásoknál, jubileumokra stb. készültek. Ez emlékek legérdekesebbike az a költemény, melyben a lipcsei egyetem üdvözölte I. NAPOLEONT a jénai csata után.) — Paul HENNIG: Ein Stück Geschichte der graphischen Künste in Tabellenform. (A különböző-

több szóból állanak, egybeirt szónak veendőik, akár kötőjellel vannak egyesítve, akár a nélkül állanak egymás mellett, pl. Fonte Resbecq = Fonteresbecq, Gambier-Parry = Gambierparry, Monte Carlo = Montecarlo, Amateur photographer = Amateurphotographer. 7. Rendszók, ha több szóból is állanak, egynek veendőik, kivéve, ha a második, vagy a következő szavak az első rész pusztá magyarázói. Tehát Iron and steel = ironandsteel, addig Folklore British = Folklore, melynek egyik alfaja a British, épúgy, mint James a Smith-nek. 8. Címek kizárólag első szavuk szerint sorozandók be, míg a többi szó betűrendjét mellőzzük. 9. Tulajdonnevek keresztnév nélkül megjelözik a keresztnévvel ellátott tulajdonneveket; ha a tulajdonnév mint egy család neve szerepel, ez kerül a hasonló tulajdonnevek élére, tulajdonnevek, mint cégek, a keresztnévvel ellátott nevek után jönnek, pl. Cassel család, Cassel [] kapitány, Cassel John, Cassel and Company kiadók. 10. A keresztnévükön katalogizált egyének a következőképp csoportosítottak: a) szentek; b) uralkodó királyok és fejedelmek; c) hercegek; d) egyének, akiket földrajzi melléknév jelöl meg; e) egyének, akiknek állandó jelzőjük van, pl. William, Saint I. William of Norwich, William I. angol király, William I. német császár, William I. Németalföld helytartója, William I. porosz király, William connaughti herceg, William of Malmesbury, William of Newbury, William of Norwich Saint, William the Silent. 11. Azonos vezeték- és keresztnévvel bíró személyek a kiegészítő leírás első szavának kezdőbetűje szerint sorakoztatnak betűrendbe.) — Maurice H. B. MASH: Foreign student-assistants in english libraries. (Arról szól, mint kell kezelni az angol közkönyvtárakban hosszabb-rövidebb ideig tartózkodó idegen kollégákat.)

Zeitschrift für Bücherfreunde. Új sorozat. V. évfolyam. 1. szám (1913. ápr.):

9. KOHFELDT: Einband-Makulatur. (A rostocki egyetemi könyvtár a *Corpus-juris* baseli 1541. évi kiadása öt kötetének tábláit szétáztatva, abból nem kevesebb, mint 43 nyomtatvány került elő többé-kevésbé ép állapotban, köztük egy «szentek élete» közel 200 lapból álló folió kiadása. A makulaturának használt nyomtatványok jobbára a XVI. század első feléből való hitbuzgalmi és iskolai könyvek s beszédes tanúságai annak, hogy mit tartott makulaturába valónak a közfelfogás a XVI. század derekán.) — Paul Emil RICHTER: Michael Koswick, Roswick genannt. (Érdekes példa a XVI. sz. nyomtatványok fraktur betűinek sokszor nehéz olvasására. A Lipszében 1516-ban először megjelent *Compendaria Musice artis aeditis* szerzőjeként eddig mindig Michael Roswick szerepelt, cikkirő kimutatja, hogy ez hibás olvasat Koswick helyett s egyben a szerzőre vonatkozó életrajzi tévedéseket is helyreigazítja.) — Bernhard KABUSE: Die französische Buchdrucker und Buchhändlerfamilie der Barbou. (A BARBOU-család Franciaország három pontján: Lyonban, Limogesban és Párisban működött közel három századig: 1524-től 1820-ig. A család kiadványai közül főleg a XVIII. században megjelent latin klasszikusok zsebkiadású sorozata érdemel említést. Szerző a család történetét DUCOURTIEUX *Les Barbou* című 1894—96-ban megjelent műve nyomán ismerteti.) — 2. szám (május): Heinrich KLENZ: Gelehrten-Kuriositäten. I. Büchernarren und gelehrte Bücherdiebe. (A könyvek túlzott szeretetének szomorú következményekkel járó eseteit

A választmány nyolc tagja közt a szász állam és a lipcsei községtanács egy-egy kiküldöttje is helyet foglal. A könyvek ingyenes beküldésére nem köteleztetnek a kiadók, de az ügy érdekében elvárják tőlük, hogy ingyen engedjék át kiadványaikat. A könyvtár célja elsősorban a megőrzés és épen ezért csakis a helyszínen használható. Ily formában SCHWENKE szerint tárgyaltanok azok az aggodalmak, melyek az új intézet ellen elhangzottak.) — J. V. SCHLODERER: Eine Gruppe Strassburger Drucke aus den Jahren 1496—1500. (A British Museum-ban levő s eddig a GRÜNINGER-nyomdának tulajdonított inkunábulumok közül nyolc quartalakú nyomtatványról az újabb vizsgálat kiderítette, hogy nyomda jelzése nélkül jelentek meg s emellett a cégjelzéssel ellátottaktól eltérő típusokkal vannak szedve.) — Hermann FITTING: Die Annalen der deutschen Studenten zur Padua. (Az Atti della Nazione Germanica Artista nello Studio di Padova I.—II. kötetének ismertetése, mely az 1553—1615. évekről szól.) — J. v. GRUNER: Ein Zeitungskuriosum aus dem Anfang des vorigen Jahrhunderts.) (Megállapítja, hogy GÖRRES *Rheinischer Merkur* c. lapjának 1—65. száma egy időben két nyomdából a PAULI- és HERIOT-félebből került ki, amelyek tartalma nem mindig azonos, 21 számon pedig egyáltalán nincs rajta a nyomda neve. P. S. ehhez még hozzát teszi, hogy a kétféle nyomás nem egyidejű, hanem HERIOT, aki a lap nyomtatását a 66. sz.-tól átvette, az előző számokból új fejléccel ellátott utányomást készített.) — 11. szám (november): C. BENZINGER: Die Inkunabeln der Berner Stadtbibliothek. (A berni városi könyvtárban 377 ősnomtatvány van, amelyek közül öt eddigi bibliografiákban nem szerepelt. Ezek: ORTLEIB: *Questio omnes christi fideles etc.* Basel, 1495. körül; *Missale Basileense*, Basel, 1480. körül; A. PERSIUS: *Satirae*, Angers, 1477. körül; L. VALLA: *Invectiva in Poggium*, Paris, 1479. körül; J. LEGRAND: *Le livre des bonnes moeurs*, Rouen, 1487. Kiválóan becses ősnomtatványok nincsenek a gyűjteményben; a legrégebb 1467-ből való. Egykorú kötése csupán 77 kötetnek van, a legtöbbé a XVI. sz.-ból való, köztük egy MAIOLI-kötés. Végül szerző közli Aymo de Charbilliac könyveinek lajstromát 1523-ból.) — R. HELSSIG: Nochmals der Erwerb des Codex Utinensis durch Gustav Hänel. (Hosszas cáfolata PATETTA egy újabb tanulmányának, melyben ez HELSSIG első cikkével szemben a *Codex Utinensis* megszerzésének jogosságát vitatja.) — 12. szám (december): C. NÖRRENBERG: Die Bibliotheken auf der BUGRA. (Az 1914. évi lipcsei nemzetközi könyv-ipari kiállítás programjának könyvtárakat érdeklő részét ismerteti.) — P. SCHWENKE: Deutsche Nationalbibliothek und Königliche Bibliothek. (HARNACK egy röpiratának ismertetése, mely tiltakozik az ellen, hogy a szász földön megalakuló Deutsche Bibliothek kijátszassék ama törekvés ellen, mely a berlini Königliche Bibliotheket más egységesebb államok nemzeti könyvtárának megfélelősen akarja továbbfejleszteni. Ez a továbbfejlesztés 1885 óta programja a berlini intézetnek, mely közel egy millió márkás költségvetéssel rendelkezik. HARNACK véleménye szerint helyesebb lett volna, ha a szász kormány az új Deutsche Bibliothekra fordítandó tetemes áldozatok helyett bizonyos összeggel, pl. évi 20.000 márkával járulna a berlini könyvtár

¹ V. ö. Magyar Könyvszemle. 1912. évf. 184 l.

grafikai eljárások kronológiai táblázata Kr. e. 560-tól Kr. u. 1910-ig). — 3. *szám* (június): C. BENZIGER: Beiträge zur Geschichte des katholischen Andachtsbildes. (A milliószámra készülő, kevés művészi jelentőséggel bíró szentképek fejlődéséről nyújt szerző érdekes áttekintést az einsiedelni apátságánál használt képek alapján. Ez a középkor óta híres búcsujáráshely, mielőtt saját nyomdával rendelkezett volna, kívül szerezte be szentképszükségeit. Az einsiedelni Madonna legrégebbi ilyenmű ábrázolását egy E. S. jegyű mester készítette. Ezt követte a nürnbergi Hans MAYR fametszete 1490-ből. Közél száz év múltán, 1580 körül létesült az első einsiedelni nyomda, valami Henrik mester vezetése alatt, de termékei közül csupán egy röplap ismeretes. A XVII. és XVIII. századból a kolostor könyvtára már a különböző anyagokra készült szentképek egész sorát őrzi. A kolostor saját nyomdáját 1664 körül állította fel Plazidus REYMANN apát, de azért kívülről is beszereztek évenként vagy 300 tallér ára képet. 1730-ban nem kevesebb, mint 60,000 képet nyomtattak Einsiedelnben; a nyomtatásért ezrenként, a lapok nagysága szerint, 36 krajcártól 1 forint 30 krajcárig fizettek a munkásnak. A képek tucatjának ára minőségük szerint 5 és 35 shilling közt ingadozott.) — 1—3. *szám*: Heinrich HÖHN: Alte Stammbücher im Besitz des Germanischen Nationalmuseums zu Nürnberg. (Szerző a következő albumokat ismerteti bő illusztrációk kíséretében: Ulrich Johannes STARCK nürnbergi lakos albumát 1568—72-ből; Georg WERNER nürnbergi plébános albumát [1624]; Hieronymus KRESZ albumát a század végéről; Albrecht von WALLENSTEINét ugyane korból; a XVII. századból valók Georg Siegfried PFINZING, Gebhard CERDNER, Johann Hieronymus QELHAFEN, Georg NOESSLER, Ludwig JUNGMANN, Georg Andreas HARSDÖRFFER, Johannes GRAMB és Andreas HARSDÖRFFER albumai; a XVIII. századot tükrözik vissza Friedrich KORDENBUSCH, J. C. HAASE, Christoph Friedrich WERNDT, Thomas WAGNER, Carl Friedrich TREUTTEL albumai, míg J. E. HABERMANN, Th. MASIUS és VÖLKER albuma a XIX. század közepéig is benyúl.)

Zentraiblatt für Bibliothekswesen. XXIX. évfolyam. 10. szám (1912. október): G. SCHNEIDER: Vorträge zur Einführung in die Bibliotheksbenutzung. (A berlini tudományegyetemi könyvtár szaktanfolyamát ismerteti, amelyen az összes karok hallgatóinak megmagyarázták a könyvtári ügymenetet s a könyvészet elemeit. Főleg a katalógusok berendezéséről és használatáról, a könyvek megrendelésének s kikölcsönzésének a módjáról, a kívánatok megfogalmazásáról stb. szólt az a tizenkét előadás, amelyet ezúttal először tartottak.) — P[aul] S[CHWENKE]: Die Begründung der Deutschen Bücherei in Leipzig. (Közli a Deutsche Bücherei des Börsenvereins der deutschen Buchhändler megalapítására vonatkozó híradás és alapszabályok szövegét. Eszerint az épülethez Lipcse városa ingyen engedett át egy kb. 500.000 Mk. értékű telket, míg a szász kormány három millió Mk. költséggel fölépíti a könyvtárt. Fenntartásához a kormány 85.000 s a város 115.000 Mk.-val járul hozzá. A könyvtár célja 1913. jan. 1-jétől kezdve gyűjteni a német birodalom területén megjelenő bármely nyelvű s a külföldön megjelenő németnyelvű irodalmat s arról tudományos igényeknek megfelelő jegyzéket vezetni. A könyvtár ügyeit az ügyvezető választmány, a kezelő tanács és a Börsenverein közgyűlése intézi.

«nemzeti könyvtár»-ra leendő fejlesztéséhez s ekként követendő példával szolgálja a birodalomban képviselt többi államoknak. SCHWENKE mindenben helyesli HARNACK nézetét s több indítvánnyal kiegészíti. Így óhajtandónak véli, hogy a közkönyvtárak kettős példányai ingyen engedtesse át a Königliche Bibliotheknak s kedvezményeket remél azon kiadóktól is, akik nem tartoznak a porosz kötelespéldány-törvény rendelkezései alá.) — Heinrich MEISNER: Schleiermachers Briefe. (SCHLEIERMACHER levelezése új kritikai kiadásának szükségességét fejtegeti s közli SCHLEIERMACHER és családja ismert leveleinek a jegyzékét.) — Ernst CROUS: Internationale Wasserzeichenforschung. (C. de WITTE-nek a vízjegyek és papírgyártás nemzetközi földolgozása tárgyában kifejtett agitációját ismerteti. A terv egy a vízjegyeket felőlelő cédulajegyzék előállításában kulminál, amelyet WITTE nemzetközi együttműködés útján szeretne előállítani.) — O. GÜNTHER: «J. S.» (Hét darab bölcsokori nyomtatvány ismeretes, valamennyi Konrad KACHELOFEN műhelyéből, amelyen J. S. aláírás látható. Szerző kimutatja, hogy e két betű Johann SCHMUEDHOFER tiroli származású lipcsei könyvkereskedőt jelenti, aki KACHELOFENNEL szerződéses viszonyban állott.) — XXX. évfolyam. I. szám (1913. január): Fr. VOGELSANG: Alt-ägyptische Bibliothekare? (E. C. RICHARDSON amerikai könyvtáros *Some old egyptian librarians* c. felolvasásával foglalkozik s az eredeti szövegmaradványok alapján kimutatja, hogy azon 21 egiptomi férfiú közül, akiket RICHARDSON könyvtárosoknak feltüntet, egyetlen egy sem viselt ily hivatalt. Könyvtárosokat az egész ó-egiptomi irodalomból nem sikerült eddigelé kimutatni, noha feliratokban többször történik említés templomi könyvtárakról, sőt könyvtári helyiségek is fennmaradtak.) — K. PREISEDANZ: Drei Briefe Creuzers an Jacobs. (Szöveggözlés.) — 2. szám (február): H. SCHNORR v. Carolsfeld: Deutsche Nationalbibliothek, Königliche Bibliothek und Königliche Hof- und Staatsbibliothek München. (Az igyekszik bizonyítani, hogy a müncheni intézet van oly érdemes, mint a berlini s hogy ezzel legalább is egyenrangú hely illeti meg a német könyvtárak sorában.) — Fritz BEHREND: Die John Rylands Library zu Manchester. (A RYLANDS-könyvtár rövid történetét adja GUPPY 1912-ben megjelent könyvtárkatalogusa alapján.) — Walter DOLCH: Bestimmung der Dr. Ed. Langerschen Bibliothek über Bucheinbände, ihre Erhaltung und Katalogisierung. (LANGER braunau magánkönyvtára, mely 500 kötet inkunabulumot és 800 kéziratot tartalmaz, igen gazdag figyelemreméltó kötésekben. Az itt közölt szabályzat 72. §-ba szedve tárgyalja azokat a szabályokat, melyek az újra kötésre, a régi kötések konzerválására, javítására, szétbontására és katalogizálására vonatkoznak. E szabályok szerint a könyvtárban lévő összes 1400. elött készült kötések külön kartondobozokban, a zománcos és festett kötések pedig selyemmel kipárnázott dobozokban őriztetnek. A kötések tisztítása puha, száraz flanellruhával, esetleg langyos vízzel, benzinnel vagy terpentinnel történik. A tisztított s kellőképp megszártított kötések bezsirozzák. Bezsirozáshoz egyenlő mennyiségű tiszta parafin és gyantától megtisztított lenolaj keverékét használják, mely 50°-ra hevítendő. A bedörgölt kötések elöb vattával, majd ruhával kell letörölni. A kezelt kötések cédula jegyzéket vezetnek, melyben elnaplózzák az első bedörgölés és az esetleges utándörgölések időpontját. A szűtől megtáma-

dott fatáblákat legalább háromszor két-kétheti időközben étherben fűrészik meg. A rongált bőrkötések hiányzó vagy kivágandó darabjait hasonló színű bőrrrel pótolják, de semmiféle mustrázással sem látják el, hogy a javítás legott fölismerhető legyen. Ha a táblák makulaturából állanak, az -rendes kéregpapirossal helyettesíthető. A makulaturáivék szétszedése vagy mechanikai úton, vagy áztatás útján történhetik. Ha a lapok írását a víz megtámadja, úgy gözzel kell szétáztatnunk a leveleket. A fődélről először is az őrlapot kell lefejtetni, azután föláztatjuk a táblára ragasztott kötőzsinórokat, melyeket késsel fejtünk le. A táblára behajtott bőrt száraz, a pergament nedves úton feszítjük le és a táblát alkotó makulaturát kiemeljük. Ha a makulatura egészében ki nem emelhető, úgy rétegenként kell kiáztatni. Az egy kötésből kifejtett lapok együvé kötendők s a kötésbe bele kell vezetnünk a lapok provenienciáját. A figyelemreméltó kötésekről ívrétű lapokra készült katalogus vezetendő, mely a következő rovatokat tartalmazza: *A) a) készítés kora; b) anyag és technika; c) proveniencia; d) könyvkötő vagy könyvkötő-iskola. B) A kötés részletes leírása, lehetőleg fotografia- vagy dörzslevonat kíséretében. C) A könyv címe, egykori tulajdonosai és jelzete. A dörzslevonatot miniszteri papirosra készítik H. B. Kohinor-írónnal. A levonatot alkoholban oldott sellakkal rögzítik. Az egyes diszítő elemeket külön is ledörgölik s folyószámmal látják el. Ha ugyanazon elem más kötésben is előfordul, ott a folyószámra utalunk.) — 3. szám (március):* G. LEYH: *Das Dogma der systematischen Aufstellung.* (E dolgozat első részének ismertetését l. Magyar Könyvszemle, 1912. : 377—378. A rendszeres fölállítás mellett szól, 1. e módszer logikája, 2. nagy történeti multja. Valóban semmi sem logikusabb, mint ugyanazon mű különböző kiadásait, illetve az ugyanazon tárgyra vonatkozó műveket együtt tartani. A történeti multja szintén nagy, de nem szabad felednünk, hogy a könyvtárak jelene: úgy a berendezést, mint a terjedelmet és használatot illetőleg merőben eltér ettől a multtól. Amíg a könyvraktár csak néhány ezer kötetből állott s a napi 2—3 olvasó számára nem volt külön dolgozóhelyiség, addig a rendszeres fölállítás teljesen megfelelt, de ma már a nagy közkönyvtáraknál ez a felállítás teljesen idejét multta. Szerző ezután a könyvjelzet különböző fajait tárgyalja. Először a helyhez kötött jelzet nehézségeit ismerteti, amelyek főleg a könyvek átrakásakor érezhetők. Azután a folytatólagos számozás és az ugró számozás hátrányairól ad képet. Mindkét módszer eredendő bűne, hogy előre s így önkényesen megszabott kereteket állít föl, amelyek azután csakhamar szűknek bizonyulnak a valóságban s mindenféle korrekтивára szorulnak, amely valódi jelzet-monstrumokhoz vezet. Ezután érdekesen mutatja ki, mily gyorsan avulnak el tudományos szempontból a szakrendszerek s ennek megfelelően a reálkatalogusok. A legtöbbjük 50—150 év előtti tudományos terminológiával dolgozik, úgy hogy valóságos magyarázó szótára van szüksége annak, aki át akarja érteni. Sok bajt okoznak a politikai eltolódások, a tudományos problémák változásai, a régi tudományágakból kisarjadt s önállósult új tudományok. A szakkatalogusok tehát örökös átdolgozásra szorulnak, az átdolgozás mind nehezebben s lassabban valósítható meg s épen ezért nem épen indokolt a szakkatalogus s a könyvanyag fölállítása között junktimot létesíteni, illetve fönntartani. A szakkatalogusok barátai

azt állítják, hogy e nehézségek nagy része elesik, vagy legalább is csökkenthető, ha a szakkatalogus nem kötetekbe van bevezetve, hanem mozgó lapokon készül, melyek bármily rendszer szerint fölhasználhatók. LEVY szerint itt is főnforog egyik legnagyobb nehézség: az átszignálás szükségessége, mely a hibás beosztás következtében szinte mindennapos. Mindezek alapján szerző azon véleményhez csatlakozik, hogy a könyveket nem a szakrendszer szerint kell fölállítani, hanem akár a folyószám szerint egyetlen sorozatban, akár bizonyos nagyobb szakcsoportokon belül érkezésük sorrendjében. Igaz, hogy így külön helyrajzi katalogust is kell vezetni, de ez sokkal kisebb munkával jár, mint a könyvek örökös átrakása s ennek megfelelő jelzetmódosítása.) — X.: Zum Tode Julius Eutings. (Nekrolog a strassburgi egyetemi könyvtár igazgatójáról, aki 1871-től 1909-ig működött ez intézetnél, 1900. óta igazgatói minőségben.) — *XXIX. évfolyam 11. és XXX. évfolyam 1—2. szám*: P. SCHWENKE: Eindrücke von einer amerikanischen Bibliotheksreise. (Szerző a porosz kormány megbízásából egy hónapot töltött Amerikában és sorra látogatta New York, Brooklyn, Boston, Cambridge (Mass.), Brookline, Springfield (Mass.), Albany (NY), Chicago, St. Louis, Pittsburgh, Washington, Philadelphia és Princeton könyvtárait. Főleg a tudományos könyvtárak szemüvegén át nézte ez intézményeket s efajta könyvtárak igényeit tartva szem előtt, írta meg visszaemlékezéseit: I. Az épületek. A közönség használatára szánt helyiségek: bejáró, lépcső, folyosó, olvasóteremek nagy méreteikkel s gazdag díszítésükkel tűnnek ki. A díszes kiállításnak megfelelő az épületek ára is. Az 1893-ban épült chicagói Newberry library építkezése csak félmillió dollárt emésztett föl, a bostoni Public libraryé (1895.) már 2½ millióba, a washingtoni Library of Congressé 6 millióba, a newyorki Public Libraryé pedig 9 millióba került s ezzel rekordot teremtett. De a szabály alól itt is akad kivétel. Vannak esetek, amikor Amerikában is csupán a gyakorlatiasságot és szükségeset tartják szem előtt s kerülük a fölösleges díszet. Igen jól oldotta meg a newyorki Mercantile Library a kérdést, mely nagy üzleti palotát emelt s ennek csupán egyik emeletét foglalta el, míg a többi emeletek bérjővedelme — csekély 60.000 dollár — a könyvtár fenntartására szolgál. A főbb könyvtárépületek közös vonása, hogy nemcsak fényes, de igen sokféle nyilvános helyiségük van a kikölcsonzó csarnok s általános olvasóterem mellett. A rendkívüli elaprózódás az olvasó szempontjából igen hasznos, de a fenntartás szempontjából rendkívül költséges. Az elaprózódás az egyetemeknél is tapasztalható, amelyek központi könyvtára csakis az általános, történeti, filológiai, művészeti, technikai stb. művekre szorítkozik s még e szakokból is sokat az egyes szemináriumi, illetve kari gyűjteményekbe utalnak. Így a Columbia-egyetem 41 olvasóteremmel rendelkezik 15 különböző épületben. De minde könyvtárrészek az egyetemi könyvtáros felügyelete és vezetése mellett működnek s egyesített jegyzékük a főkönyvtárban rendelkezésre áll. Az egy épületben elaprózott tudományos gyűjtemények jó példája lesz a Harvard-egyetemi könyvtár új épülete, mely a történeti és nemzetgazdasági művek olvasóinak berendezett 150 személyes s a 375 személy befogadására szolgáló általános olvasóterem mellett 20 szemináriumi helyiséget, 80 tudósok számára berendezett magánzóbat és 360 íróasztallal fölszerelt külön-

helyiséget fog tartalmazni, mely utóbbiakban a tanulók dolgozhatnak. A szemlyzetből csupán az igazgatónak van külön szobája, melyet sokszor helyettesével kell megosztania. A többi tisztviselő nagy közös munkatermekben dolgozik, melyekben néha üvegfallal kerítik el a vezetők helyét. Rendszerint három munkaterem van: egy a rendelő, egy az osztályozó s egy a katalogizáló osztály számára. Ellenben mindenütt vannak a szemlyzet részére fönntartott étkező- és pihenőszobák, melyek tűzhellyel, főzőedénnyel és éléskamrákkal vannak ellátva. A könyvek raktárszerű elhelyezése a szabály, de a raktár schol sincs elkülönítve a kezelési helyiségektől, sőt szoros kapcsolatban áll velük. A raktárak kihasználása rendkívül gazdaságos és SCHWENKE sajnálja, hogy a berlini új könyvtárpületben a raktárak tengelytávolságát 1'83 m. helyett nem szabták 1'53 m.-re. II. A belső berendezés. Az amerikai könyvtárak belső berendezésének egyformaságát nagyban előmozdítja a Bostonban székelő Library Bureau c. vállalat, mely a legkülönbözőbb fölszerelési tárgyakat állítja elő. A legtöbb változatosság még a vasállványoknál tapasztalható, melyeket 4—5 különböző cég állít elő. A különböző rendszerek nagy része szilárd oldalrészekkel készül s helykihasználás szempontjából kevésbé kielégítő. A nagyalakú kötetek — sokhelyütt még a hírlapkötetek is — fekvő helyzetben, könnyen görbülő lapokon helyeztetnek el. A könyvek szállítására a legtöbb helyen villamos erőre berendezett liftek s igen mozgékony kézi kocsik szolgálnak. Komplikáltabb szállító eszközökre, minthogy a raktár az olvasóterem vagy kezelőhelyiségek szomszédságában van, rendszerint nincs szükség. A rendelőlapok közvetítésére szinte kizárólag csőpostát, a cédulakatalogus elhelyezésére pedig fabutorokat használnak. A cédulafiókók oldalt mélyen ki vannak vágva s így a lapozás bennük szerfőlött kényelmes. A new-yorki public-library katalogusterme 8 millió cédula befogadására van építve s most 2 és fél millió cédulát tartalmaz. Az olvasóterem butorozása és világítása különös figyelemreméltót nem nyújt. A tisztviselők munkaasztalai igen kényelmes berendezésűek s rendszerint mindegyik külön írógéppel is föl van szerelve. A sokszorosítógépek közül főleg a multigráfot kedvelik. A gyarapodás két főforrása a vétel és ajándék. A könyvárusokhoz intézett rendelőlapok normálalakúak. A növedéknapló egyúttal leltárul is szolgál. Nagy súlyt helyeznek a könyvek osztályozására. Legelterjedtebb a tizedes rendszer, de a nagy tudományos könyvtárak legtöbbje Amerikában is más rendszert követ. A szótárkatalogus előnyeit SCHWENKE is elismeri. Saját nyomdájá csupán három könyvtárnak van. Itt készülnek a különböző úrlapok s a nyomtatott kataloguscédulák. Ez utóbbiakat az esetek többségében sorszedőgépen szedik. A nagy könyvtárak mindegyike saját könyvkötőműhellyel rendelkezik s a kisebbek is házilag végzik a javításokat. A bolyhos vásznak, melyeket azelőtt nagyon kedveltek, újabban mellőzik, mivel rájöttek, hogy nagyon szívesen magába veszi a port. A könyvek, főleg hírlapok és folyóiratok egy részét az ú. n. Chivers-módszerrel fűzik, mely abból áll, hogy az ivatek 1—1 cm.-nyi távolságban alkalmazott öltésekkel egymáshoz varrják s a varrás kiálló fonalaín húzzák keresztül a fűzőszineget, melynek segítségével a könyvetet a födelekhez erősítik. E módszer hátránya, hogy a kötetek újrakötését lehetetlenné teszi. III. A használat. A használatot illetőleg Amerikában mások a

viszonyok, mint az európai tudományos könyvtárakban. Egyik oka, hogy az amerikai közép- és felsőoktatásnál a tanulók házi dolgozata ismeretlen fogalom. A másik oka, hogy a gyakorlati élet emberei igen sűrűen keresik föl informálódás céljából a könyvtárat. A Public libraryk és szakkönyvtárak tudományos [reference] osztályából rendszerint nem kölcsönöznek ki könyveket; az egyetemi könyvtárak korlátolt számban kölcsönöznek ki könyveket a hallgatók és a docensek részére, de a határidő túllépését itt is birsággal sújtják. Nagy tudományos munkán dolgozók kivételes elbánásban részesülnek. A gyors kiszolgálás csak abban az esetben áll fenn, ha az olvasó helyesen közli a könyv jelzetét. Könyvrendelést telefon útján is lehet eszközölni. A fő olvasótermek rendszerint reggel 9-től este 10-ig, egyéb nyilvános helyiségek pedig d. u. 5 vagy 6-ig vannak nyitva. IV. A személyzet. Az alkalmazottak vagy gyakorlati uton, vagy külön szakiskolákban képeztetnek ki. A könyvesházakban közel 80% a nőalkalmazott, a tudományos könyvtárakban jóval kevesebb. Csakis a vezető tisztségviselők húznak igazán magas fizetést, némelyik évi 10.000 dollárt is. A Library of Congress tisztségviselői, akiknek fizetési viszonyai különben távolról sem a legjobbak, 720 és 6500 dollár közt váltakozó fizetést élveznek.)